

EL GRUP ESCOLAR BALDRICH. L'ORIGEN DE L'ESCOLA BISBAT D'ÈGARA

Antoni Alsina

1. Introducció

Si algú es pregunta com és que una escola pública, laica i catalana, situada al centre de la ciutat de Terrassa, pot tenir un nom tan religiós com el de CEIP Bisbat d'Ègara, la resposta la trobarà en la història de la ciutat, una història recent, però oblidada, i en alguns aspectes escassament documentada. L'intent de donar resposta a aquesta pregunta m'ha empès a una recerca que m'ha portat a descobrir l'existència d'una escola més antiga, el Grup Escolar Baldrich, de la qual avui dia ben poques persones tenen coneixement que mai hagi existit.

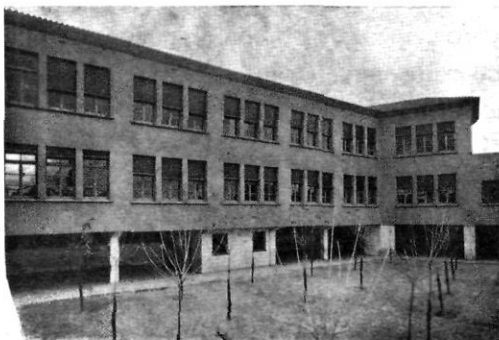
Que aquest article, especialment adreçat a les persones que formen part de la comunitat escolar que n'és hereva, però també a les persones del món de l'ensenyament i de la ciutat en general, serveixi per a deixar constància de l'existència de la dita escola.

2. El nom d'*Obispado de Egara*

L'actual edifici de l'escola Bisbat d'Ègara, situat al carrer de Sant Marià, 46, va ser construït entre els anys 1948 i 1950. L'any 1943 se'n va fer el primer avantprojecte,¹ elaborat per l'arquitecte municipal senyor Josep Pratmarsó i Parera. L'Ajuntament l'aprovà el 28 d'abril de 1944 i el dotà de la partida pressupostària corresponent. *L'adquisició dels terrenys necessaris, a la cantonada dels carrers de Baldrich i Sant Marià*, ja estava acordada amb els propietaris i es materialitzà l'any següent.

Al gener de 1947 s'aprovà el projecte definitiu,² s'encarregà la direcció de l'obra a l'arquitecte municipal i es demanà una subvenció a l'Estat per al finançament de l'obra, d'acord amb els beneficis dels decrets de 15 de juny de 1934 i 7 de febrer de 1936. Atès el temps transcorregut des del primer avantprojecte, els preus devien haver quedat desfasats, perquè l'any següent es va fer un nou projecte i una actualització de pressupost.³

Fotografia antiga del *Grupo Escolar Obispado de Egara*. Autor desconegut. Procedència: crònica commemorativa *La sede de Egara*, editada pel Comitè Executiu del XV Centenari de la Fundació de la Seu Episcopal d'Ègara (1956)

L'escola va començar a funcionar el curs escolar 1950-51.⁴ En aquestes dates s'estava portant a terme a Terrassa un seguit d'actes i celebracions de gran fervor religiós, els més grans que s'hagin celebrat mai a la ciutat, en commemoració del quinzè centenari de la creació de la seu episcopal a l'aleshores municipi d'Ègara (any 450). Coincidint amb els actes de clausura d'aquestes celebracions, que van tenir lloc entre el 29 d'abril del 1950 i l'11 de novembre del 1951, l'escola va ser inaugurada i beneïda⁵ amb el nom de *Grupo Escolar Obispado de Egara*, pel Dr. Ramon Sanahuja i Marcè, bisbe de Cartagena, el 10 de novembre del 1951, en un acte presidit per l'alcalde, senyor Alfons Vallhonrat, i pel senyor Joan Muntadas, en representació del director general d'Ensenyament Primari de l'Estat. Per a situar aquests actes en el seu context històric, cal dir que van tenir lloc als onze anys d'acabada la Guerra Civil Espanyola (1936-1939).

El suport que l'Església va oferir al nou règim era total, ja que li havia estat reservada una posició preponderant. A canvi d'aquest suport, l'Església recuperava el seu protagonisme social, la seva hegemonia en l'ensenyament i el seu patrimoni. La religió catòlica i romana esdevenia oficial a l'Estat. Del casament de l'Església amb el *Nuevo Estado* en sorgia el *nacionalcatolicismo*.⁶

El nou edifici venia a ser l'escola estatal més completa i moderna de la ciutat, amb espai per a hostatjar sis graus masculins i sis de femenins, dependències per a la direcció, jardí d'infància, aules de treballs manuals i labors, un gran pati escolar, etc.

Aquest edifici ha estat sotmès a diverses remodelacions al llarg de la seva existència, abans d'arribar al seu estat actual, per tal d'adaptar-lo a unes necessitats educatives canviants en el temps. L'arribada de la democràcia va portar la traducció al català del nom de l'escola, que va passar a dir-se Bisbat d'Ègara, però va deixar en l'oblit els primers anys de la seva història.

Però l'escola *Obispado de Egara* no era de nova creació. A la cantonada del carrer de Baldrich amb el carrer de Sant Marià ja existia una escola abans de l'any 1951, molt abans. El seu origen es remunta als anys 1931 i 1932, durant la II República.

2. Creació de l'escola en el temps de la República

L'arribada de la República destapà un problema que fins aleshores semblava que no existís, no solament a Terrassa, sinó arreu de l'Estat espanyol: el de l'ensenyament elemental. L'adveniment de la República va posar-lo en evidència i va procurar de posar-hi remei.

L'any 1931, a Terrassa, hi havia un cens escolar de 6.500 alumnes de primària. Reben ensenyament oficial, com a màxim, 1.800 alumnes, i ensenyament particular, com a màxim, 2.800 alumnes. Quedaven sense atendre almenys uns 2.000 infants.⁷

Per a il·lustrar la situació de l'ensenyament primari a Terrassa amb què es va trobar la República, és interessant fer lectura de les informacions de primera

plana del diari terrassenc *El Dia*, de les dates 12 de desembre del 1931, 30 de gener del 1932, 20 de febrer del 1932 i 2 de març del 1931, a les quals l'articulista Ras, a més de mostrar la situació existent, reflexiona sobre els tres aspectes que considera les bases de l'ensenyament primari: els edificis, els mestres i el pla pedagògic.

Pel que fa als edificis, proposava la construcció de sis nous grups escolars i l'eliminació de les escoles unitàries. Els esmentats grups haurien de tenir entre quatre i sis graus, per a cada secció de nois i de noies. Un d'ells, al centre de la ciutat, seria el més gran. També caldrien vuit llars d'infants, de dues seccions cadascuna, que se situarien entre grup i grup. El cost total dels grups escolars i llars d'infants seria d'1.900.000 pessetes, de les quals l'Estat pagaria 600.000 pessetes. Aquest cost no el veia pas inassumible per la ciutat, especialment si s'aconseguia implicar-hi entitats com la Caixa d'Estalvis, el Seguro Tarrasense, l'Institut Industrial, la Cambra de Comerç i la Cambra de la Propietat.

Pel que fa als mestres, proposava que tinguessin dedicació exclusiva i que es dediquessin a l'ensenyament per devoció, no pas per necessitat. Haurien d'estar ben preparats i degudament retribuïts. Calia valorar el lloc que ocupaven en la societat i assegurava que els pares haurien de col·laborar en l'obra dels mestres, inculcant en els fills l'autoritat del mestre i sense mai desprestigiar-lo. El que calia aconseguir era que els infants es trobessin bé a l'escola, que fos com la seva segona llar, per a evitar les manques d'assistència.

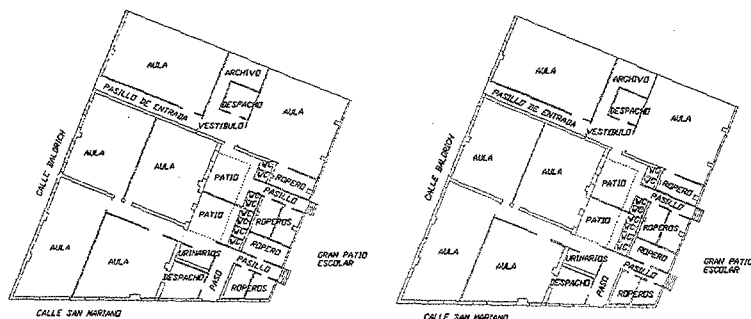
Finalment, pel que fa al pla pedagògic, proposava un model mixt entre el model francès, basat en un pla metòdic, però monòton, que marcava al mestre el camí que calia seguir a cada moment, però que restava capacitat d'iniciativa als mestres i als alumnes, i un altre que deixava plena llibertat a les escoles, que permetia desenvolupar les iniciatives i feia que els mestres es perfeccionessin contínuament en benefici de l'ensenyament, tot afavorint els valors de la companyonia i les inquietuds per les coses de la vida. Dels dos mètodes acoblats se'n podria fer un que, sense lligar en excés els mestres que estiguessin animats per l'esperit de perfecció, obligués els altres a donar un mínim de rendiment que fos suficient per als infants per a afrontar la seva lluita per a la vida.

Així, doncs, calia impulsar la creació de noves escoles públiques a la ciutat, i una de les primeres va ser l'escola del carrer de Baldrich.

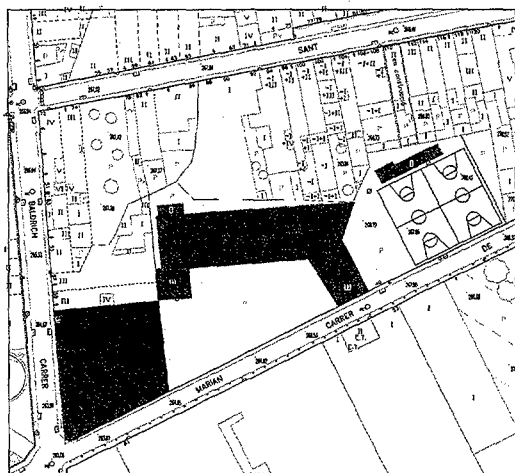
Davant el problema de la manca d'ensenyament primari hi havia la voluntat de resoldre'l, però escassa capacitat econòmica per a afrontar-lo amb urgència. La nova escola es creà i es posà en funcionament amb celeritat, però amb uns mitjans modestos; res a veure amb l'edifici de l'escola pública de referència en aquell moment a Terrassa: el Grup Escolar Torrella, que ocupava un preciós edifici modernista a la Rambla d'Ègara, obra de Josep M. Coll i Bacardí, que va ser inaugurat el 1916 i enderrocat el 1968.

Per a la creació del Grup Escolar Baldrich es va disposar de dos edificis existents al carrer de Baldrich, cantonada amb el carrer de Sant Marià, que l'Ajuntament va llogar⁸ i va adaptar a les necessitats educatives del moment. En un dels edificis hi hauria l'escola graduada de nenes, de dues seccions, i a l'altre la de nens, de quatre seccions. El pati escolar, a la part posterior, seria compartit.⁹

Reproducció dels
plànols de planta
del Grup Escolar
Baldrich.
Procedència: autor.

Les obres d'adaptació van ser dirigides per l'arquitecte municipal Melcior Viñals i Muñoz, però no devien ser gaire importants, ja que no s'han localitzat projectes constructius complets, sinó només plànols. Els anuncis de l'Ajuntament al diari *El Dia* sobre la licitació de treballs i materials necessaris es refereixen a la instal·lació elèctrica i al mobiliari.¹⁰

Gràfic de situació dels edificis antics respecte de l'edifici nou. Procedència: autor.

En relació amb la creació de l'escola graduada del carrer de Baldrich, el 7 de gener del 1932 es publica al diari *El Dia* la notícia de l'enviament de part de l'Ajuntament d'un telegrama a Madrid, al director general de Primera Ensenyança, amb el text següent: "Totalmente habilitados locales-escuelas desde 13 de noviembre.

Interesa urgentemente, y así lo suplico a V.I., creación definitiva graduadas Tarrasa, en evitación continúe desatendida instrucción primaria buena parte población escolar".¹¹

Urgia, doncs, posar-la en funcionament. I no van trigar gaire. Al diari *El Dia* de dimecres 13 de gener del 1932 apareix la notícia de la inauguració de les classes de nenes el dilluns anterior, això és l'11 de gener, tot indicant que al cap de breus dies tindria lloc la inauguració de les classes de nois.¹²

Baltasar Ragon, fotògraf i cronista de la ciutat, a dos dels seus llibres¹³ ens dona la data del 18 de gener de 1932 com a data de la inauguració oficial de les escoles graduades del carrer de Baldrich.¹⁴

D'aquesta primera etapa de l'escola és difícil trobar-ne documentació. Tot i així, alguns documents que hi fan referència es conserven a diferents arxius.

L'any 1934¹⁵ feien classes a l'escola del carrer de Baldrich els mestres Rossend Arceaga, Carolina Boix, Ricard Cabanes, Rafael Gilpérez i Assumpció Montsó. Els mestres Rossend Arceaga, del grau 2n, i Rafael Gilpérez, del 4t, eren felicitats per la seva tasca i els resultats obtinguts pels serveis d'inspecció de Primera Ensenyança, segons consta als llibres d'inspecció de l'escola, amb anotació del 19 d'abril.

Amb la República no només es volia donar ensenyament a un gran nombre d'infants que estaven sense escolaritzar. També es van posar en funcionament classes d'adults, per les quals es retribuïa als mestres les corresponents hores extraordinàries que havien de realitzar. L'any 1935¹⁶ hi havia 49 inscrits a l'escola graduada de nois per a les classes d'adults.

L'inici de la guerra no va aturar l'activitat de l'escola. El 15 de març del 1938, els alumnes de l'escola van efectuar una excursió d'estudis a Tarragona.¹⁷ I el 6 de juliol de 1938 consta que hi havia matriculats 241 alumnes d'ambdós sexes.¹⁸ Aquests serien, probablement, els últims alumnes de l'escola del període republicà, i els primers de veure-la transformar-se a l'ideari de moral i religió, la *Formación del Espíritu Nacional* i les maneres de fer del nou règim, amb la prohibició del català inclosa, sota les directrius de la Falange i de l'Església.

Com a il·lustració d'aquest ideari, a la publicitat per al curs 1939-1940, l'any del restabliment de la normalitat acadèmica, els escolapis presentaven com a principals objectius a Terrassa: "Subsanar la deficientísima instrucción recibida durante el nefasto periodo rojo y reparar en lo posible los efectos de la trágica devastación moral de la infancia y la juventud, víctimas preferidas de tan infernal catástrofe. Forjar el espíritu de sus educandos con el mismo temple heroico de aquellos pleclarísimos alumnos que, fieles apóstoles o santos cruzados, dándolo todo por Dios y por España, merecieron, como sus sacrificados Profesores, participar de la misma gloriosa inmortalidad".¹⁹

Fotografia de grup de nens i dues mestres al pati del Grup Escolar Baldrich (1940). Al fons, la serradora Amat, del carrer de Sant Marià. Autor desconegut. Procedència: fotografia cedida per en Pere Soler.

I potser algun d'aquests alumnes va passar a l'escola del mestre Artigues, al carrer de Topete, que a la seva Escola Social feia esforços per a mantenir els seus alumnes al més al marge possible de les demostracions i intromissions de la Falange.²⁰

3. El nom de Grup Escolar Baldrich

Des del moment de la seva creació, l'escola s'anomenava oficialment amb el número d'ordre amb què s'havia creat. La graduada de nois era la número 2, ja que havia estat creada després que l'escola Torrella, que era la graduada de nois i de noies número 1. La de nenes, que s'havia creat amb només dues seccions i mai no va arribar a ser ampliada, amb el temps perdé la condició de graduada i va passar a ser la unitària de nenes número 7.²¹

El conjunt de les dues escoles era anomenat Grup Escolar Baldrich o Agrupació Escolar Baldrich. Popularment eren conegudes com les escoles del carrer de Baldrich. Així, doncs, l'escola prenia el nom del carrer on estava situada.

El nom de Baldrich és en memòria de Gabriel Baldrich i Palau²² (Pla de Cabra, 1814-Madrid, 1885). Fou un militar i polític liberal que lluità contra els carlins a la Primera Guerra Carlina i l'home de confiança de Prim a Catalunya. Diverses vegades diputat a les corts per Tarragona, el 1867 es pronuncià contra Isabel II. Quan la revolució triomfà el 1868, va ser nomenat fill adoptiu de Terrassa.²³ El dia 18 de novembre del 1868, la Junta Revolucionària canvià el nom de carrer de la Princesa pel de Baldrich, i després d'haver-hi plantat les noves plaques va comunicar-ho a l'Ajuntament.²⁴

Naturalment, l'any 1932 hi havia moltes més escoles a Terrassa. Hi havia els centres d'ensenyament confessional i també acadèmies privades de professors particulars. La resta d'escoles estatals eren més petites i modestes, que no reunien prou seccions per a arribar a la consideració d'escoles graduades.

A la creació de les escoles graduades del carrer de Baldrich la va seguir l'escola Genescà, al carrer del Sal·lari, que va ser la graduada de nenes número 2 i que té

l'origen en aquest mateix període. En aquest cas, l'escola va prendre el nom del regidor senyor Genescà, que en un acte altruista cedí al municipi un edifici i terrenys per tal que hi fos construït un nou grup escolar.²⁵

4. Consideracions finals

L'escola i el nom van perdurar els primers anys del Franquisme. També algun dels mestres, com el senyor Gilpérez, a qui els nous serveis de inspecció d'ensenyament van marcar de prop l'any 1940 per a assegurar-se que els seus mètodes s'adaptaven als nous ideals.

Aviat, però, fins i tot el nou règim va adonar-se del problema de la manca de places d'ensenyament a la ciutat. De fet, el poder al consistori no feia sinó retornar, després del breu període republicà, a la classe dominant que l'havia ostentat amb antelació, l'alta burgesia industrial. Acabada la guerra, la vida civil, malgrat les penúries i limitacions, havia de tornar poc a poc a la "normalitat" i, entre moltes altres mancances, hi havia la d'escoles, que encara s'intensificà a les dècades següents, fruit de successives onades d'immigració.

Així, a l'avantprojecte de construcció del nou edifici redactat l'any 1943 per l'arquitecte municipal, Josep Pratmarsó i Parera, ja s'esmenta a la memòria que l'edifici escolar del carrer de Baldrich, cantonada amb el carrer de Sant Marià, estava en estat ruïnós, i que seria enderrocant per a deixar espai per al pati escolar del nou edifici.

No era aquesta l'única escola que hi havia en mal estat. A l'Arxiu Històric Comarcal també hi ha informes de l'estat lamentable d'altres de les escoles públiques de la ciutat. Si a això s'hi afegeix l'increment de població que la ciutat experimentà durant els anys 40, increment degut al creixement vegetatiu, però també a la immigració de persones que venien a la ciutat atretes per la possibilitat de trobar feina a la indústria local, principalment del sector de la llana, que presentava una forta activitat després de la guerra per a abastar un mercat totalment desatès, és obvi que el problema de la manca d'ensenyament de part de la població infantil s'havia agreujat. Així, doncs, va caldre construir noves escoles.

La coincidència de dates de l'acabament de les obres amb les celebracions del quinzenè centenari de la creació de la seu episcopal d'Ègara va brindar a les autoritats l'oportunitat de celebrar-ho amb tota pompa. Les manifestacions públiques estaven prohibides i tan sols les religioses i les de suport al règim eren autoritzades. La proposta de donar el nom d'*Obispado de Egara* a la nova escola devia partir del Comitè Executiu²⁵ creat per a organitzar les esmentades celebracions, en el qual hi havia multitud de personalitats locals, civils i religioses.

L'arribada de la democràcia va portar la traducció al català del nom que el *nacionalcatolicismo* havia donat a l'escola i va passar a dir-se Bisbat d'Ègara.

El curs 2000-2001 al CEIP Bisbat d'Ègara es va fer la celebració del 50è aniversari de l'escola, però aquesta celebració va deixar en l'oblit 19 anys de la seva història. La història d'una escola creada en la democràcia, que afrontà molts canvis durant la dictadura: canvià d'ideologia, de mètode pedagògic, d'edifici i fins i tot de nom.

Que aquest article serveixi perquè no es perdi el record del Grup Escolar Baldrich, una escola pública, humil, creada durant la Segona República, que fou l'origen de l'actual escola Bisbat d'Ègara. Per això podem considerar aquesta escola com una de les escoles públiques més antigues de la ciutat, de les que encara són en funcionament. I per molts anys, ja que al final del 2006 s'està a punt de posar-ne en funcionament una nova ampliació.

Cronologia

13-11-1931. Acta de creació definitiva de dues seccions graduades de nenes al local del carrer de Baldrich, 61-63. Reunits/La signen els senyors Emili Soler i Fors, inspector de primera ensenyança de la província; Avel·lí Estrenjer i Macià, alcalde president de l'Excel·lentíssim Ajuntament de Terrassa; Josep Sala i Dinarés, inspector mèdic del municipi; Melcior Viñals i Muñoz, arquitecte municipal, i Francesc Benlloch i Martínez, secretari de l'Excel·lentíssim Ajuntament.²⁶

16-11-1931. Anunci: "Licitació dels treballs de la instal·lació elèctrica per al grup escolar del carrer de Baldrich. S'admeten pressupostos fins al 20 de novembre."²⁷

30-11-1931. Anunci: "Havent-se de procedir a la construcció de 6 taules i 6 sillons per a les escoles del carrer de Baldrich, igual tipus i fusta que les existents a les escoles graduades de la Rambla d'Ègara, i ahora a la de 20 peanyes per al sosteniment de figures al·legòriques, es fa públic que en el Negociat de Cultura de l'Ajuntament estaran de manifest les notes i s'admetran preus fins al 4 del vinent mes."²⁸

10-12-1931. S'aprova la contracta d'arrendament de locals i patis emplaçats al carrer de Baldrich, núm. 65 al 71, cantonada amb el carrer de Sant Marià, que havien pertangut al conseller del Banc de Terrassa Francesc Alegre, en aquell moment sota administració judicial a càrrec de Frederic Estaün i Lacambra, mitjançant un lloguer anual de dues mil pessetes, pagables per trimestres, i que comença a percebre l'interessat des del primer d'octubre últim, pel termini d'un any, perllongable tàcitament.²⁹

10-12-1931. S'aprova la contracta d'arrendament d'un local de planta baixa annex a l'anterior, emplaçat al carrer de Baldrich, núm. 61 i 63, propietat del Banc de Bilbao, mitjançant el lloguer anual de mil dues-centes pessetes, pagables per trimestres, i que començà a percebre l'interessat el primer d'octubre últim, pel termini d'un any, perdonable tàcitament.²

31-12-1931. S'aprova la contracta d'arrendament d'un comptador d'energia elèctrica per al Grup Escolar del carrer de Baldrich, amb la societat anònima "La Elèctrica Catalana", i aprovar el subministrament d'energia elèctrica per a l'enllumenat dels locals amb la Societat General d'Electricitat pel termini d'un any, al preu de 45 cèntims de pesseta per kilowatt. Els contractes comencen a regir l'1 de gener de 1932.³⁰ També s'aprova el pagament al senyor Joan Tort de la seva factura per la fusta subministrada al local escola del carrer de Baldrich, per 1.472,50 pessetes, i al senyor Ferrer i Arbós, de 57,75 pessetes pel mateix concepte.³¹

7-01-1932. Notícia al diari *El Dia* de l'enviament d'un telegrama al director general de Primera Ensenyança, a Madrid, amb el text següent: "Totalmente habilitados locales-escuelas desde 13 de noviembre. Interesa urgentemente, y así lo suplico a V.I., creación definitiva graduadas Tarrasa, en evitación continúe desatendida instrucción primaria buena parte población escolar".³²

11-01-1932. S'inauguren les classes de nenes.³³

18-01-1932. S'inauguren oficialment les escoles graduades del carrer de Baldrich.³⁴

Bibliografia

CASTELLS, J.; PALOMARES, M.; TORRELLA, F. *Tarrasa y los tarrasenses (1939-1964)*. Terrassa: Artes Gráficas Marcet, 1966, p. 178.

Comité Ejecutivo del XV Centenario de la Fundación de la *Sede Episcopal de Egara*. La sede de Egara. Terrassa: Talleres Gráficos Juan Morral, 1956, p. 52-53 [crònica commemorativa].

MARCET, Xavier. *Els anys foscos de la postguerra. Terrassa 1939-1945*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 1999. 245 pàgines (Àmfora).

LOZANO, Ferran; ROMERO, Jesús; VERDAGUER, Joaquim. *Els carrers de Terrassa*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1995.

RAGON, Baltasar. *Terrassa fa cinquanta anys. Historials dels anys 1931, 1932, 1933, 1934 i 1935*. Terrassa: Arxiu Tobella, 1981, p. 6.

RAGON, Baltasar. *Els carrers de Terrassa l'any 1900*.

RAGON, Baltasar. *Terrassa, 1936-1939. Tres anys difícils de guerra civil*, p. 28.

SUMSI, Antoni; CARLES, Àngels; MORERA, Joan. *La institució Ambrosiana (1944-1948). La recerca de la identitat*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2004 (Terrassa Viva).

1. Expedient 1945/10, d'adquisició de terrenys per a construir grup escolar al carrer de Baldrich, cantonada Sant Marià. Arxiu Històric Comarcal. Terrassa.
2. Expedient 1947/s/n, de construcció d'un col·legi al carrer de Sant Marià, cantonada Baldrich. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa. Carrer del Pantà, 20, baixos.
3. Expedient 1948/366, de construcció d'un col·legi al carrer de Sant Marià, cantonada Baldrich. Pressupost inicial: 932.068,68 ptes.; pressupost actualitzat: 1.581.520,32 ptes. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.

4. Al *Plan General de Enseñanzas* del curs escolar 1951-1952, encara s'utilitzava el nom de Grupo Escolar Baldrich. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.
5. Es poden trobar nombroses referències a aquest acte. Per exemple, a la crònica commemorativa *La sede de Ègara*, editada pel Comitè Executiu del XV Centenari de la Fundació de la Seu Episcopal d'Ègara. Terrassa: Talleres Gráficos Juan Morral, 1956, p. 52-53. També al llibre *Tarrasa y los Tarrasenses (1939-1964)*, de J. Castells, M. Palomares i F. Torrella. Terrassa: Artes Gráficas Marcet, 1966, p. 178, i també al diari *Tarrasa* dels dies 10 i 11 de novembre de 1951, que es poden consultar a la Biblioteca Central de Terrassa.
6. Xavier MARCET, al llibre *Els anys foscos de la postguerra. Terrassa 1939-1945*, descriu molt bé l'estatus de l'Església al temps de la postguerra a Terrassa, al capítol sobre els directors espirituals.
7. *El Dia*, Terrassa, 12-12-1931, p. 1. Biblioteca Central de Terrassa.
8. El 10-12-1931 s'aprova la contracta d'arrendament de locals i patis emplaçats al carrer de Baldrich, núm. 65 al 71, cantó al carrer de Sant Marià, que havien pertangut al Conseller del Banc de Terrassa Francesc Alegre, en aquell moment sota administració judicial a càrrec de Frederic Estàun i Lacambra, mitjançant un lloguer anual de dues mil pessetes, pagables per trimestres, i que comença a percebre l'interessat des del primer d'octubre últim, pel termini d'un any, perllongable tàcitament. També s'aprova la contracta d'arrendament d'un local de planta baixa annex a l'anterior, emplaçat al carrer de Baldrich, núm. 61-63, propietat del Banc de Bilbao, mitjançant el lloguer anual de mil dues-centes pessetes, pagables per trimestres, i que comença a percebre l'interessat el primer d'octubre últim, pel termini d'un any, perdonable tàcitament. Llibre d'Actes del Ple de l'Ajuntament, 1929-1932, foli 199v.
9. Expedient 1931/s/n, sobre la construcció d'una escola graduada de nenes al carrer de Baldrich. Reunits en data 13-11-1931 els senyors Emili Soler i Fors, inspector de primera ensenyança de la província; Avel·lí Estrenjer i Macià, alcalde president de l'Excel·lentíssim Ajuntament de Terrassa; Josep Sala i Dinarés, inspector mèdic del municipi; Melcior Viñals i Muñoz, arquitecte municipal, i Francesc Benlloch i Martínez, secretari de l'Excel·lentíssim Ajuntament, s'aixeca acta de la creació definitiva de dues seccions graduades de nenes al local del carrer de Baldrich, 61-63. En aquest expedient també hi ha els plànols de l'edifici de l'escola de nenes i els de l'edifici de l'escola de nens. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.
10. *El Dia*, Terrassa, 16-11-1931, p. 2, i 30-11-1931, p. 2. Biblioteca Central de Terrassa. Passeig de les Lletres, 1.
11. *El Dia*, Terrassa, 7-01-1932, p. 2-3. Biblioteca Central de Terrassa.
12. *El Dia*, Terrassa, 13-01-1932, 2. Biblioteca Central de Terrassa.
13. RAGON, Baltasar. *Terrassa fa cinquanta anys. Historials dels anys 1931, 1932, 1933, 1934 i 1935*. Terrassa: Arxiu Tobella, 1981, p. 6., i *Els carrers de Terrassa l'any 1900*, p. 21.
14. Malauradament, a la Biblioteca Central de Terrassa no es conserva el diari *El Dia* del 18-01-1932 i als diaris de dates posteriors no n'apareix cap esment, per la qual cosa no s'ha pogut contrastar aquesta informació.
15. Guia Urbana de Terrassa de l'any 1934. Arxiu General de l'Ajuntament de Terrassa.
16. Cens Escolar. Relació nominal d'alumnes matriculats a les classes d'adults a l'escola graduada de nois núm. 2 (Baldrich), el 7 de novembre del 1935. Signada pel director, Rossend Arceaga. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.
17. RAGON, Baltasar. *Terrassa 1936-1939. Tres anys difícils de guerra civil*, p. 28.
18. Cens Escolar. Comunicat del director de l'escola al *camarada consejero municipal de Cultura*. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.
19. MARCET, Xavier. *Els anys foscos de la postguerra. Terrassa 1939-1945*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 1999; (Àmfora), p. 163, en referència a l' *Hoja Oficial de Tarrasa*, edició extraordinària núm. 3 (agost del 1939).
20. *Ibidem*.
21. Guia Urbana de Terrassa, 1949. Arxiu General de l'Ajuntament de Terrassa.
22. Gran Enciclopèdia Catalana, s.v.
23. LOZANO, F.; ROMERO, J.; VERDAGUER, J. *Els carrers de Terrassa*. Terrassa: Ajuntament de

Terrassa, 1995, p. 24.

24. RAGON, Baltasar. *Els carrers de Terrassa l'any 1900*, p. 20.

25. Comité Ejecutivo del XV Centenario de la Fundación de la Sede Episcopal de Egara. *La sede de Egara*, p. 6 [crònica commemorativa].

26. Construcció de l'escola graduada de nenes al carrer de Baldrich, 1931, s/n.

27. *El Dia*, 16 de novembre de 1931, p. 2.

28. *El Dia*, 16 de novembre de 1931, p. 2.

29. Llibre d'actes del Ple de l'Ajuntament 1929-1932, foli 199V.

30. Llibre d'actes del Ple de l'Ajuntament 1929-1932, foli 219V.

31. Llibre d'actes del Ple de l'Ajuntament 1929-1932, foli 220V.

32. *El Dia*, 7 de gener de 1932, p. 2-3.

33. *El Dia*, 13 de gener de 1932.

34. Baltasar Ragon. *Terrassa fa cinquanta anys. Historials dels anys 1931, 1932, 1933, 1934 i 1935*.
Terrassa: Arxiu Tobella, 1981, p. 6.